

то при першому його лементі, коли розширюється грудна клітка й стравохід, в останній негайно проникають гнильні мікроби, що перебувають у навколишнім середовищі. Зі стравоходу вони потрапляють у шлунок і кишечник. Тому коли дитину вбивають і заривають у землю, гниття його трупа в таких випадках розвивається так само, як і в дорослої людини. Коли ж через якийсь час труп знаходять, то шкіра його живота виявляється, посипана брудно-зеленими плямами. Отже, дитина народилась живою.

Якщо ж дитина народжується мертвою і труп його заритий у землі, то після його знаходження при огляді, оскільки в трупі не було гнильних мікробів, явища гниття виявляють тільки у вологих частинах трупа, куди ззовні осідають гнильні мікроби. В області живота на шкірі немає ознак позеленіння. Брудно-зеленувате фарбування спостерігається на віках або на крилах носа, на губах.

Література:

1. Пособие по расследованию убийств / Авдеев М. И., Бородин С. В., Видонов Л. Г. и др.; отв. ред. : Гусев С. И. – М. : Юрид. лит., 1977. – С. 48.
2. Колмаков В. П. Расследование убийств – М. : ВЮЗИ, 1958. – С. 14.
3. Попов Н. В. Учебник судебной медицины – М. : Медгиз, 1946. – 43 с.
4. Саинчин А. С. Особенности расследования детоубийств / А. С. Саинчин. – Одесса: Юрид. лит., 2005. – С. 65 – 75.

УДК 340.14

Чередник Р. В., НУ «ОЮА»

ДЖЕРЕЛА (ФОРМИ) СПОРТИВНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Поняття «джерела права» є однією з фундаментальних категорій у сучасній загальнотеоретичній юриспруденції та має особливе значення для правової теорії і практики. Розкриття особливостей джерел (форм) спортивного права України автором статті здійснюється в контексті процесу становлення спортивного права як комплексної галузі та з врахуванням плюралізму джерел спортивного права.

Понятие «источники права», будучи одной из фундаментальных категорий в современной общетеоретической юриспруденции, имеет особое значение для правовой теории и практики. Раскрытие особенностей источников (форм) спортивного права Украины автором статьи осуществляется в контексте процесса становления спортивного права как комплексной отрасли и с учетом плюрализма источников спортивного права.

Concept «Sources of law» is one of the fundamental categories in modern general theoretic jurisprudence, which has the special value for a legal theory and practice. The author tries to show all the features of sources (forms) of sport law in the contest of formation process of sport law as complex's and according to the pluralism of the sources of port law.

Поняття «джерела права» є однією з фундаментальних категорій у сучасній загальнотеоретичної юриспруденції та має особливе значення для правової теорії і практики. В сучасному правовому дискурсі все більшої уваги приділяється різноманітним аспектам визначення понять джерел права, їх співвідношення з формами права та іншим спорідненими проблемами.

Визначаючись з категорією «джерела права» слід враховувати, що кожна галузь права має власні особливості її застосування; котрі зумовлені юридичними доктринальними традиціями та специфікою галузевої правотворчості. Спортивне право в цьому випадку не є винятком. Саме тому актуальність теми дослідження не викликає сумнівів, оскільки активізація процесів становлення спортивного права як на національному, так і на міжнародному рівні породжує необхідність дослідження джерел (форм) спортивного права, виявлення їх особливостей на міжнародному рівні та в сучасній системі права України.

Практична актуальність теми дослідження, в свою чергу, пов'язана із зростанням уваги та вимог міжнародної і національної спільноти до ефективності та збалансованості спортивного законодавства, його реального використання при вирішенні спортивних спорів і спроможності сприятти розвитку спорту в цілому.

Метою дослідження є розкриття особливостей джерел (форм) спортивного права України.

Окремі аспекти проблематики статті висвітлювались за такими напрямками: дослідження джерел права (Н. М. Крестовська, М. Н. Марченко, Ю. М. Оборотов, Н. М. Пархоменко та ін.); розуміння становлення спортивного права (С. В. Алексеев, Г. Ю. Бордюгова, В. П. Васькевич, О. Ф. Моргунов, О. В. Сердюков та ін.). Водночас, сучасні процеси в правовій реальності беззаперечно свідчать про необхідність постановки та вирішення проблеми визначення системи джерел (форм) спортивного права України.

В наукових працях Н. М. Крестовської термін «джерела права» розуміється в наступних значеннях: матеріальному – як система об'єктивних потреб суспільного розвитку; ідеальному – як відображення матеріального джерела права в правосвідомості законодавця через усвідомлення ним об'єктивних потреб суспільного розвитку; пізнавальному – як використання в тлумаченні юридичних текстів підготовчих матеріалів і документів, проектів нормативно-правових актів;

формальному – як юридично оформлений результат ідеологічного усвідомлення об'єктивних потреб суспільного розвитку [1, с. 215]. М. Н. Марченко у своєму монографічному дослідженні на основі порівняльного аналізу категорій «джерело права» та «форма права» дійшов висновку, що вони співпадають тоді, коли визначають вторинні, формально-юридичні джерела права [2, с. 57]. Ю. М. Оборотов дотримуються точки зору, згідно якої категорію «джерело права» в сучасній юридичній науці слід використовувати саме у формально-юридичному значенні та розуміти під джерелами права форму вираження й закріплення правових норм [3, с. 46].

Оскільки спортивна діяльність проявляється як через відносини приватноправового характеру (наприклад, майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини за участю суб'єктів спортивної діяльності, засновані на їх рівності, автономії волі і майновій самостійності), так і через відносини публічно-правового характеру (зокрема, з приводу публічної організації спортивної діяльності), тому джерела спортивного права у матеріальному значенні визначаються як потребу суспільства до розвитку фізичної культури й спорту, ідеальному – шляхом усвідомлення соціумом необхідності врегулювання правовими засобами спортивної діяльності та приведення її до єдиної злагодженої системи, та формальному – як формально закріплені джерела, які регулюють окремий вид суспільних відносин.

Джерела спортивного права, саме у формальному значенні (форми права), можуть бути умовно розділені на два види: внутрішньодержавні (національні) та міжнародні.

В цьому дослідженні ми зосередимось на розкритті особливостей форм спортивного права України. О. Ю. Моргунов в своїх працях відносить до них нормативно-правові акти, підзаконні нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, до яких належать міжнародні договори, ратифіковані Верховною Радою України, звичаї та судові прецеденти [4]. Точка зору дослідника є вельми дискусійною, оскільки автором залишено поза увагою акти національних і міжнародних спортивних організацій (статути та ін.), хоча їх правова роль в системі спортивного права є беззаперечною. Активна позиція щодо виділення актів спортивних організацій як джерел спортивного права підтримується в працях С. В. Алексеева, який відносить до них статути національних олімпійських комітетів, положення професійних ліг, союзів, клубів, що безпосередньо регламентують діяльність національних спортивних організацій, включаючи їх міжнародно-правову діяльність.

Для спортивного права характерні такі основні національні джерела: внутрідержавне законодавство держав, що включає в себе закони та

підзаконні акти, внутрідержавний правовий звичай, акти національних спортивних організацій, які задіяні в регулюванні спортивних відносин, судовий прецедент (у країнах прецедентного права).

До міжнародних джерел спортивного права слід віднести: міжнародний договір, міжнародно-правовий звичай, акти міжнародних спортивних організацій і нормативні (прецедентні) рішення міжнародних судів

Розглядаючи внутрішньодержавне законодавство в сфері спорту, слід зазначити, що його дія поширюється лише в межах цієї держави та є результатом реалізації нормотворчої функції державних органів, які втілюють у життя інтереси різних верств громадянського суспільства. Українське національне законодавство в сфері спорту представлено Конституцією України, законами України «Про фізичну культуру і спорт», «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» та низкою інших нормативно-правових актів в цій сфері.

Конституція України є основним законом держави, котрий закріплює в собі фундаментальні засади державного та суспільного ладу, проте, серед норм Конституції України, які стосуються спорту, можливо виділити ст. 3, що визначає життя і здоров'я людини найвищою соціальною цінністю у державі, ст. 49, яка закріплює обов'язок за державою дбати про розвиток фізичної культури і спорту [5, ст. 3, 49].

Оскільки договірне регулювання в галузі професійного спорту набуває все більшого значення, а переважна більшість правовідносин, що виникають між суб'єктами має договірний характер, слід визначити як форми спортивного права України Цивільний кодекс України та Кодекс законів про працю України. На підставі цивільно-правових договорів здійснюється діяльність спортивних агентів як, наприклад, норми Регламенту з діяльності футбольних агентів гравців FIFA, що визначають обов'язки спортивних агентів керуватись у своїй діяльності не лише регламентом, а і національним законодавством [6, с. 23]. В свою чергу правовідносини, що виникають безпосередньо між суб'єктами спортивних правовідносин, а саме: спортсменами-професіоналами, спортсменами-аматорами, тренерами та іншими суб'єктами спортивного права, визначаються виключно трудовим законодавством, підпадають під сферу його регулювання і проявляються крізь трудові договори. [7, с. 61]. Представляється можливим зауважити про доцільність прийняття єдиного кодифікованого акту як єдиного основоположного джерела спортивного права України.

Проте, не лише договірні відносини в сфері спорту підпадають під дію цивільного та трудового законодавства, адже, як показує практика, на сьогоднішній день можливо виділити низку недоговірних

відносин, які також врегульовані нормами цивільного права, зокрема застосування цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю та здоров'ю спортсменів [8, Гл. 82].

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» в зв'язку з відсутністю єдиного кодифікованого акту в сфері спортивно діяльності, є одним з основоположних нормативно-правових актів цієї галузі, який визначає правові, соціальні, економічні та організаційні основи фізичної культури та спорту в Україні, участь державних органів, посадових осіб, а також підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності в зміцненні здоров'я громадян, досягненні високого рівня працездатності та довголіття засобами фізичної культури і спорту.

Відповідно нормам вищезазначеного закону, громадяни мають право займатися фізичною культурою і спортом незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак. Таке право забезпечується шляхом вільного вибору видів спорту та фізкультурно-спортивних послуг, доступності й безпечності занять фізичною культурою і спортом, захисту прав та законних інтересів громадян, створення закладів фізичної культури і спорту. [9, ст. 1, 3, 4].

Закон визначає основні засади державної політики в сфері спорту, а саме – визнання фізичної культури і спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави та важливого чинника всебічного розвитку особистості і формування здорового способу життя, забезпечення гуманістичної спрямованості та пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності.

Крім того, в законі виділено механізм здійснення державного управління фізичною культурою і спортом крізь центральний орган виконавчої влади у сфері фізичної культури і спорту, а також інші органи виконавчої влади, визначено коло їх повноважень перелік суб'єктів спортивного права до якого увійшли: спортивні клуби, дитячо-юнацькі спортивні школи, спеціалізовані навчальні заклади спортивного профілю, школи вищої спортивної майстерності, центри студентського спорту вищих навчальних закладів, фізкультурно-оздоровчі заклади та інші.

Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» [10, ст. 2, 3], спрямований на регулювання відносин, які сприятимуть розвитку олімпійського та параолімпійського руху в Україні, гарантуватимуть державну підтримку його учасникам. Законом регулюються процеси призначення, залучення, використання коштів для підготовки членів збірних команд України до участі в Олімпійських та

Параолімпійських іграх, забезпечується підтримка баз олімпійської та параолімпійської підготовки.

Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» [11, ст. 3] відповідно до положень якого на території України організація та здійснення антидопінгового контролю в спорті проводиться з дотриманням вимог антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та покладається на Національний антидопінговий центр з лабораторією антидопінгового контролю у його складі, який створюється Кабінетом Міністрів України. Встановлення факту вживання спортсменом допінгу, відповідно вимогам антидопінгового Кодексу Олімпійського руху та компетентних органів спортивних організацій, веде за собою застосування санкції, що можуть проявлятися у вигляді попередження, визнання недійсними спортивних результатів, позбавлення спортивних медалей чи призів, виданих у натуральній або грошовій формі, тимчасова чи довічна заборона брати участь у спортивних змаганнях, тощо.

Крім вищезгаданих законів, до джерел спортивного права віднесимо закони України «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» [12], «Про ратифікацію додаткового протоколу до антидопінгової конвенції» [13], «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» [14] та інші.

Характеризуючи акти Президента України, як джерела спортивного права, зазначимо Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту». Відповідно до його положень, спортивна діяльність є одним з головних напрямів державної політики у сфері фізичної культури та спорту, що реалізується шляхом орієнтування українського суспільства на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичної культури та спорту на демократичних і гуманістичних засадах. В основі Доктрини є ідея задоволення потреб кожного громадянина держави у створенні належних умов для занять фізичною культурою і спортом. Фізична культура є складовою загальної культури, суспільними проявами якої слід вважати фізичне виховання та масовий спорт, визнана важливим чинником здорового способу життя, профілактики захворювань, організації змістовного дозвілля, формування гуманістичних цінностей та створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини [15].

Крім кодифікованих актів, Указів Президента та законів джерела національного українського законодавства в сфері спорту вбирає в себе відомчі нормативні акти, а саме: наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів» [16], що регламентує організацію

і проведення науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту, видання науково-методичної літератури (збірники наукових праць, методичні рекомендації, методичні посібники для тренерів, спортсменів, членів комплексних наукових груп, спортивних лікарів тощо), проведення наукових конференцій та науково-практичних семінарів; Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України» [17], яким визначено принципи, мета і завдання фізичного виховання, медичний контроль, керівництво фізичним вихованням у дошкільних закладах, загальноосвітніх школах та професійно-технічних навчальних закладах.

Розглядаючи внутрішньодержавні правові звичаї як форми спортивного права, слід зазначити, що вони використовуються поряд із законодавством, та в разі потреби, заповнюють його прогалини. Юридичне значення звичаїв полягає в тому, що вони за чергою вживання знаходяться після нормативно-правових актів і договорів. Поняття звичай, згідно п. 2 ч. 2 ст. 7 ЦК України визначено як правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Звичай може бути зафіксований у відповідному документі. В сфері професійного спорту існує багато документів, в яких зафіксовані звичаї ділового обороту. Деякі з них давно діють на території України, деякі – ще тільки мають бути ратифіковані. До найбільш відомих правових звичаїв, можна виділити такі звичаї як ведення чесної гри, змагальність, рівність. Водночас яскравим прикладом правового звичаю як джерела спортивного права України є «Правила гри у футбол», які були прийняті в 1997 р. Міжнародною Радою Футбольних Асоціацій (англ. IFAB – International Football Association Board) [18].

Третя складова системи національних джерел спортивного права, представлена актами національних спортивних організацій, що задіяні в регулюванні спортивних відносин. Такі акти регулюють спортивні правовідносини на рівні спортивних організацій і приймаються їх засновниками або самими організаторами (наприклад, статuti, положення і регламенти, що визначають порядок проведення чемпіонатів, першості і інших, у тому числі міжнародних, змагань). Документи, які приймаються при заснуванні, повинні регламентувати діяльність спортивних організацій, включаючи їх міжнародно-правову діяльність. Мова йдеться про статuti національних олімпійських комітетів, положення професійних ліг, союзів, клубів. Одним із прикладів такого виду джерел є статут національного олімпійського комітету України [19]. Відповідно положенням статуту, метою діяльності

національного олімпійського комітету України є розвиток, зміцнення та захист олімпійського руху в Україні, сприяння духовному взаємозбагаченню людей, поширення обміну цінностями національної культури в контексті ідей і принципів олімпізму в співробітництві з державними, громадськими та іншими організаціями на засадах незалежності та доброї волі в інтересах спорту і олімпійського руху та захист інтересів своїх членів. Окрім цього комітет має виняткове право представляти Україну на Олімпійських іграх та на регіональних, континентальних і світових комплексних змаганнях.

Іншим прикладом є статут федерації самбо України, затверджений рішенням позачергової конференції Федерації самбо України від 15.11.2010 року [20]. Цей документ передбачає мету, завдання, напрямки діяльності федерації, визначає систему керівних органів і органів управління, порядок вступу та членство в федерації, визначає регламент проведення змагань.

Характеризуючи судовий прецедент як вид внутрішньодержавного джерела права, зауважимо, що поняття прецеденту часто ототожнюють з англосаксонським видом прецеденту та вважають, ніби прецедентність судових рішень неодмінно означає їх загальну обов'язковість у певній частині, проте це не в повній мірі так.

Категорія «прецедент» має багато значень, проте використовується, перш за все, у контексті судового прецеденту в англосаксонській правовій сім'ї (країн «загального права»), судового прецеденту у романо-германській правовій сім'ї (країн «континентального права») та прецедентної практики Європейського суду з прав людини. Також існує поняття «переконливого прецеденту»: окремі судові рішення, які самі по собі не створюють прецеденту ані в англосаксонському, ані в континентальному значенні, з огляду на авторитетність суду, що їх прийняв, істотно впливають на практику інших судів.

В українському законодавстві питання щодо ролі судової практики як джерела внутрішньодержавного права є доволі дискусійним. Сьогодні переважає точка зору, що суд не створює правові норми, адже це є прерогативою законодавчої гілки влади. Разом з тим, рішення вищої судової інстанції завжди мали важливе значення для формування однорідної правозастосовної практики і розглядалися як акти судового тлумачення норм права. Прикладом є рішення Верховного суду України.

Визначаючи вплив форм міжнародного спортивного права на правову систему України слід враховувати низку аспектів. Міжнародні договори в сфері спортивної діяльності, як правило, є результатом узгодженого волевиявлення держав-учасниць. В загальному вигляді договорами є угоди держав відносно вмісту договірних норм

і визнання таких норм як юридично обов'язкових. Міжнародні договори в міжнародному праві регулюють правовідносини головним чином за участю юридичних і фізичних осіб – суб'єктів внутрішньо-державних правовідносин в сфері спорту, проте зобов'язання за договором покладаються на держави-учасниці, які в подальшому несуть відповідальність за приведення свого внутрішнього права у відповідність зі своїми міжнародними зобов'язаннями.

Завдяки міжнародним договорам українське законодавство запозичило багато положень міжнародного права. Норми міжнародних документів використовуються у фізкультурно-спортивних відносинах за участю іноземних фізичних і юридичних осіб, визначають їх правовий статус, порядок застосування правових наслідків їх діяльності на території України та багато іншого.

Відповідно статті 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Сьогодні Україною ратифіковано більше п'ятдесяти міжнародних документів в сфері фізичної культури та спорту. Основне місце серед яких займають: «Протокол про співробітництво в галузі молодіжної політики між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Верховним комісаріатом у справах молоді Французької Республіки на 2010-2011 роки» [21], «Угода між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством туризму та спорту Республіки Казахстан про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту» [22], «Програма спортивного співробітництва між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Верховною Радою у справах спорту Іспанії» від 27.11.2006 року [23] та інші.

Міжнародні звичаї, на відміну від міжнародних договорів, носять усний характер та формуються протягом тривалого періоду часу з урахуванням всіх змінних факторів та з метою запровадження однорідності й загальності практичної діяльності. Характерною рисою для цього виду національних джерел спортивного права є визнання суб'єктами спортивних правовідносин юридичної сили звичаю в якості форми права.

Визначення та характеристика поняття міжнародного звичаю як джерела права надана в ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, де зазначено, що міжнародний звичай є доказом загальноправової практики, визнаної в якості правової норми. [24, ст. 38].

Міжнародні звичаї як джерела спортивного права займають особливе місце в ієрархії його джерел. За своєю вагомістю та значущістю звичаї поступаються місцем внутрішньодержавному законодавству, міжнародним договорам та іншим джерелам, проте у певних випадках

саме вони є джерелом для правового регулювання стосунків, що складаються в сфері спорту.

Висновком з всього вищевикладеного є те, що сьогодні становлення спортивного права стрімко відбувається як на національному, так і на міжнародному рівні, тривають процеси систематизації діючих норм з метою фіксації, уточнення їх змісту, усунення колізій і заповнення прогалів в діючому законодавстві. Подальше дослідження необхідності розвитку цих процесів в Україні не викликає сумнівів, а розкриття плюралізму джерел спортивного є вагомим чинником по підвищенню ефективності, гармонійності та збалансованості спортивного законодавства, його спроможності реально сприяти розвитку спорту.

Література:

1. Крестовская Н. Н. Теория государства и права: элементарный курс/Н. Н. Крестовская, Л. Г. Матвеева. – Х. : Одиссей, 2007. – 384 с.
2. Марченко М. Н. Источники права/ М. Н. Марченко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 760 с.
3. Оборотов Ю. Н. Теория государства и права (прагматический курс): Экзаменационный справочник / Ю. Н. Оборотов. – О. : Юрид. л-ра, 2004. – 184 с.
4. Моргунов О. А. Поняття та система джерел спортивного права [Електронний ресурс] / О. А. Моргунов // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 624 – 629. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11moadcp.pdf> – (станом на 25.11.2011).
5. Конституція України: Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
6. Прокопец М. А. Ярмарка футболу: книга о футбольных агентах / М. А. Прокопец, Д. И. Рогачев. – М. : Новаяюстиция, 2009. – 424 с.
7. Васькевич В. П. Гражданско-правовое регулирование отношений в области профессионального спорта : дис. ... канд. юрид. наук / В. П. Васькевич – Казань, 2006. – 216 с.
8. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40-44. – Ст. 356.
9. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: від 24.12.1993 р., № 3808-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 14. – Ст. 80.
10. Закон України «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні»: від 14.09.2000 р., № 1954-ІІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 43. – Ст. 370.
11. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 112.
12. Закон України «Про ратифікацію антидопінгової конвенції» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 19. – Ст. 92.

13. Закон України «Про ратифікацію додаткового протоколу до антидопінгової конвенції» // Відомості Верховної Ради. – 2005. – № 1 – Ст. 2.
14. Закон України «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» // Відомості Верховної Ради України – 2006 – № 41 – Ст. 353.
15. Указ Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 1505/2005 (1505/2005) від 21.10.2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1148 %2F2004](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1148%2F2004) – (станом на 01.12.2011).
16. Наказ Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у сфері розвитку окремих видів спорту та методики підготовки спортсменів»: від 29.03.2006 р., № 995 // Офіційний вісник України від 10.05.2006 – 2006 р., – № 17. – С. 331.
17. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту в дошкільних, загальноосвітніх професійно-технічних навчальних закладах України»: від 02.08.2005 р., № 458 // Офіційний вісник України від 09.09.2005 – 2005. – № 34 – С. 236
18. LawsoftheGame 2010/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fifa.com/worldfootball/lawsofthegame.html> – (станом на 01.12.2011).
19. Статут національного олімпійського комітету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.noc-ukr.org/ua/officialdocuments/nok_law.html – (станом на 01.12.2011).
20. Статут федерації самбо України, затверджений рішенням позачергової конференції Федерації самбо України від 15.11.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nfsu.ho.ua/temp/sambo_statut_new.doc – (станом на 01.12.2011).
21. Протокол про співробітництво в галузі молодіжної політики між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Верховним комісаріатом у справах молоді Французької Республіки на 2010-2011 роки // Офіційний вісник України. – 2010. – № 3. – С. 196.
22. Угода між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Міністерством туризму та спорту Республіки Казахстан про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту // Офіційний вісник України від 18.10.2010 – 2010. – № 77 – С. 141.
23. Програма спортивного співробітництва між Міністерством України у справах сім'ї, молоді та спорту і Верховною Радою у справах спорту Іспанії» від 27.11.2006 року // Офіційний вісник України. – 2007. – № 40. – С. 164.
24. Статут Міжнародного Суду ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/icj/statut.shtml> – (станом на 25.11.2011).